

Wierzbicka, Małgorzata

Piotr Strebeyko : Życie i dzieło (1907-2003) [nekrolog]

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 66, 4-10

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Nestor i Członek Honorowy TNW, wielce zasłużony dla jego odrodzenia w 1981 r.

Wybitny biolog, wieloletni Kierownik Katedry Fizjologii Roślin i Dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego, Autor wielu podręczników akademickich i prac naukowych. Niestrudzony w dociekanii prawdy.

PIOTR STREBEYKO: ŻYCIE I DZIEŁO (1907–2003)

Piotr Strebeyko urodził się 20 czerwca 1907 w Nowej Wilejce koło Wilna, jako najstarszy syn z trojga rodzeństwa Stanisława i Stanisławy (z domu Zylewicz). Była to rodzina polska, którą można zaliczyć do drobnej szlachty, posiadająca kilka majątków ziemskich.

Piotr Strebeyko został wczesnie osierocony, ponieważ gdy miał 7 lat, Matka zmarła przy porodzie najmłodszej siostry – Ireny. W dalszym wychowaniu dzieci pomagały ojcu jego siostry. Spośród tych trojga dzieci, dwoje zostało biologami – najmłodsza Irena oraz najstarszy Piotr. Zainteresowanie przyrodnicze w dzieciach rozbudził Ojciec, który zajmował się pracami inżynierskimi związanymi z nawodnieniem pól. Prace te wymagały częstych wyjazdów, w których często, już jako młodzieniec, brał udział syn Piotr. W Wilnie ukończył gimnazjum humanistyczne im. Króla Zygmunta Augusta w 1925 r. Następnie wstąpił na Studium Nauk Rolniczych przy Wydziale Matematyczno – Przyrodniczym Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie. Jednakże Studium to nie działało długo; wprawdzie w pierwszych latach doskonałymi wykładowcami podstawowych przedmiotów przyrodniczych, jak fizyka, chemia, botanika, zoologia i inne, byli profesorowie Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB, ale dla starszych lat trudno było znaleźć odpowiednich wykładowców specjalistycznych przedmiotów rolniczych. Wobec zagrożenia upadkiem dalszych studiów w Wilnie, Piotr Strebeyko przeniósł się do Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, na trzeci rok studiów Wydziału Rolniczego. Studia ukończył w 1929 r.

Jeszcze jako student został zaangażowany do pracy w Zakładzie Chemii Rolnej Wydziału Ogrodniczego SGGW w Skierniewicach. W tym czasie, stypendysta z Jugosławii, Bohdan Vork prowadził badania techniką kultur wodnych (w ramach pracy doktorskiej) i potrzebował pomocnika. Piotr Strebeyko, zatrudniony w tej roli, opanował tę technikę i po wyjeździe dr B. Vorka pozostał w Zakładzie na stanowisku starszego asystenta przez 5 lat. W tym okresie napisał rozprawę doktorską pt. *Wpływ reakcji*

gleby na przyswajalność różnych form kwasu fosforowego. Tytuł doktora nauk rolniczych uzyskał w 1933 r.

Wyniki badań wchodzące w zakres rozprawy doktorskiej opublikował w czasopiśmie Polskiego Towarzystwa Botanicznego „Acta Societatis Botanicorum Poloniae”. Redaktorem tego czasopisma był wówczas Kazimierz Bassalik, Kierownik Zakładu Fizjologii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego. Piotr Strebeyko nawiązał stały kontakt z tym Zakładem i brał udział w jego seminariach. W roku 1934, Kazimierz Bassalik, zaproponował Mu stanowisko starszego asystenta w swoim Zakładzie. W ten sposób został zaangażowany na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie pracował z przerwami przez 22 lata kolejno na stanowisku: starszego asystenta, adiunkta, docenta i profesora.

Podczas okupacji niemieckiej służył w AK, pod dowództwem pułkownika Adama Jabłońskiego. Brał czynny udział w organizowaniu lokali konspiracyjnych. Został wycofany z akcji, gdy jego fotografia przeznaczona do wyrobienia nowego, fałszywego dowodu osobistego, wpadła w ręce wileńskiego Gestapo. Sytuacja była bardzo niebezpieczna – na podstawie zatrzymanej fotografii, warszawskie Gestapo mogło go aresztować. Musiał opuścić Warszawę. Wyjechał do Zakopanego, gdzie po Powstaniu Warszawskim zgromadziło się więcej pracowników Uniwersytetu Warszawskiego. Rektor Stefan Pieńkowski wypłacał wówczas pracownikom UW nieduże pensje. Po zakończeniu wojny Piotr Strebeyko powrócił do pracy na Uniwersytecie Warszawskim. W roku 2000, jako kombatant, został mianowany podporucznikiem Armii Krajowej.

Pracę naukową Piotr Strebeyko kontynuował bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej i w roku 1946 habilitował się na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego. Z upływem lat był kolejno docentem i drugim profesorem w Katedrze Fizjologii Roślin UW. Przez dwie kadencje był dziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (1956–1960). W tym czasie nie przyjął propozycji Senatu UW objęcia stanowiska prorektora UW, ze względu na nieuniknioną współpracę z ówczesnym Rektorem – aktywnym członkiem PZPR.

Po śmierci Kazimierza Bassalika objął kierownictwo Katedry (1960), którą kierował przez 8 lat, czyli do końca jej istnienia. Po zlikwidowaniu Katedry i reorganizacji zakładów naukowych zrezygnował ze stanowiska profesora Uniwersytetu Warszawskiego (1968 r.). W tym trudnym dla Uniwersytetu roku – w grudniu 1968 – uchwała upolitycznionej Komisji Wydziałowej, został pozbawiony swego pokoju do pracy, co oznaczało po prostu fizyczny brak miejsca do pracy. W tej sytuacji przeszedł do Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, na stanowisko Kierownika Zakładu

dzione pod niedzielnym celnikiem przez błaskę liścia. Skonstru

gicznego, pełniąc funkcje sekretarza generalnego w latach 1948-50. Był

Ryc. 3.

Ryc. 4.

Biofizyki Roślin Uprawnych, gdzie pracował do 1972 r. (przeszedł na wcześniejszą emeryturę).

Jednakże przejście na emeryturę nie oznaczało przerwania pracy naukowej Profesora. Ostatnia publikacja naukowa Profesora *Size and power of chlorophyll a molecule*. „Photosynthetica” 38: 159–160 ukazała się w 2000 r. (gdy miał 93 lata). Tak nieprzeciętna kondycja fizyczna i umysłowa Profesora wyrażała się również w bardzo aktywnym uprawianiu sportów – narciarstwa i żeglarstwa morskiego. Prof. Piotr Strebeyko był jachtowym kapitanem, znanym w całym naukowym środowisku z prowadzenia ciekawych i egzotycznych rejsów morskich; aktywność tę kontynuował do ostatnich lat życia.

Zainteresowania naukowe Piotra Strebeyki koncentrowały się wokół pięciu głównych problemów badawczych: 1) mineralne odżywianie roślin; 2) dynamika wzrostu roślin, głównie zbóż; 3) gospodarka wodna roślin i odporność na susze; 4) fotosynteza, ze szczególnym uwzględnieniem energetyki tego procesu; 5) wykorzystanie porometrii do pomiarów wymiany gazowej roślin.

W roku 1965 wprowadził pojęcie „przelotności” w liściach amfistomatycznych. Przelotnością nazwał szybkość, z jaką powietrze wprowadzone pod niedużym ciśnieniem przenika przez blaszkę liścia. Skonstruował porometr do pomiaru przelotności i opracował teorie tego procesu *The theory of porometer* – „Physiologia Plantarum” 18, 725–729. W 1969 r., na XI światowym Kongresie Botanicznym w Seattle, wystąpił z referatem, w którym przedstawił wyniki badań, wskazując iż znając gęstość aparatów szparkowych na liściach można ocenić ich stopień rozwarcia w różnych porach dnia i nocy, na podstawie prostych pomiarów porometrycznych.

Wykształcił 30 magistrantów i 7 doktorów. Opublikował 60 prac z zakresu fizjologii roślin, w tym 50 prac oryginalnych i 10 książek, w tym podręczniki akademickie. Najważniejsze z nich to:

Zarys fizjologii roślin dla studentów wyższych szkół rolniczych – dwa wydania PWN 19967 i 1969;

Woda i światło w życiu rośliny PWN, Warszawa 1956;

Fotosynteza PWN, Warszawa 1964;

Procesy biofizyczne w roślinie PWN, Warszawa 1976;

Wymiana gazowa u roślin PWRiL, Warszawa 1970.

Od początku swojej pracy naukowej, Piotr Strebeyko, był członkiem wielu towarzystw naukowych. Od 1934 r. należał do Polskiego Towarzystwa Botanicznego; pełniąc funkcję sekretarza generalnego w latach 1950–55. Od 1936 roku był członkiem Polskiego Towarzystwa Fizjologicznego, pełniąc funkcję sekretarza generalnego w latach 1948–50. Był

również członkiem Polskiego Towarzystwa Biochemicznego (od 1959 r.), Scandinavian Society of Plant Physiologists (od 1961 r.), The American Society of Plant Physiologists (od 1969 r.), Japanese Society of Plant Physiologists (od 1969 r.), Polskiego Towarzystwa Biofizycznego (od 1971 r.), The National Geographic Society (od 1973 r.). Był również członkiem honorowym Czechosłowackiego Towarzystwa Botanicznego (od 1968 r.).

W roku 1948 został członkiem korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Warto więc podkreślić, że był On jednym z ostatnich członków Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, którzy przeżyli jego likwidację w roku 1952. Był też jednym z kilku dawnych członków TNW, którzy w dniu 20 listopada 1980 roku postanowili Towarzystwo reaktywować. Na zebraniu dawnych członków TNW, które odbyło się 6 maja 1981 r., wybrano tymczasowy Zarząd z Piotrem Strebeyko jako sekretarzem. Funkcje tę Profesor sprawował przez szereg kadencji, przyczyniając się w wielkim stopniu do odrodzenia Towarzystwa i do rozwinięcia jego działalności, w zmienionych i trudnych warunkach funkcjonowania nauki w Polsce.

W uznaniu zasług nadano Profesorowi Piotrowi Strebeyce godność Członka Honorowego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Dyplom Członka Honorowego TNW został wręczony Profesorowi na Jubileuszowej Sesji Naukowej poświęconej 95 rocznicy Jego urodzin pt. „Woda i światło w życiu rośliny”. Sesja ta odbyła się 8 VI 2002 r. na Uniwersytecie Warszawskim i była zorganizowana przez Oddział Warszawski Polskiego Towarzystwa Botanicznego oraz Wydział Biologii UW. W sesji uczestniczyło, poza Jubilatem i jego małżonką oraz najbliższą rodziną, około 100 osób, w tym kilku pokoleń wychowanków i uczniów Piotra Strebeyki z warszawskich uczelni i instytucji naukowych oraz innych ośrodków.

Piotr Strebeyko zmarł 11 I 2003 r. w Warszawie w wieku 95 lat. Został pochowany na cmentarzu przy Kościele Św. Katarzyny w Warszawie, w grobie rodzinnym. W nekrologu zawiadamiającym o śmierci Profesora na Uniwersytecie Warszawskim napisano:

Wybitny biolog, wieloletni Kierownik Katedry Fizjologii Roślin i Dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Warszawskiego, Autor wielu podręczników akademickich i prac naukowych.

Niestrudzony w dociekaniu prawdy

Małgorzata Wierzbicka